

Бондарь О.І.

*студентка 3-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИПАДКИ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ УЧАСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

конституція гарантує кожному право на правову допомогу (ст.59). основу цього права у кримінальному процесі складає право на захист, яке реалізується через право кожної особи мати на свій вибір захисника своїх прав і законних інтересів у випадках, передбачених законом.

Згідно зі статтею 45 кримінального процесуального кодексу (далі кПК) захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі.

таким чином, за новим кПК значно зросла роль адвоката, оскільки тепер він є єдиним захисником у кримінальному процесі. раніше захисниками могли виступати також близькі родичі, опікуни та піклувальники, фахівці в галузі права, що мають згідно із законом право на надання правової допомоги особисто або за дорученням юридичної особи. таке нововведення має кілька позитивних моментів. По-перше, обмеження участі у кримінальному процесі в якості захисників близьких родичів, опікунів та піклувальників виключає збуджений емоційний стан захисника, а це в свою чергу сприяє більш ефективному захисту. По-друге, адвокати, на відміну від близьких родичів, опікунів та піклувальників, мають відповідну підготовку, навички та знання як матеріальних норм, так і процесу, що значно підвищує ефективність захисту, сприяє нормальному протіканню процесу, прискорює розгляд справи.

крім того, частина 2 статті 45 кПК закріпила, що захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів країни містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Прийняття нових кримінального процесуального кодексу та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ста-

ло переломним моментом для сучасної адвокатури. оскільки зміни привели до значного розширення прав адвоката та збільшення його ролі в кримінальному провадженні.

З метою реалізації таких засад, як забезпечення права на захист та доступу до правосуддя, законодавець встановив випадки, коли участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні.

так, згідно з ч.1 ст. 52 кПК України підставою обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні встановлює тяжкість злочину. З моменту набуття особою статусу підозрюваного у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів участь захисника є обов'язковою. Захисник запрошується підозрюваним, а у випадку відмови – слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом в порядку, передбаченому статтею 49 кПК.

частина друга цієї статті встановлює інші випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні, які пов'язані з особливостями правового статусу підозрюваного, обвинуваченого.

Передбачається, що обов'язковою є участь захисника у кримінальному провадженні щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років чи стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру. Залучення захисника відбувається з моменту встановлення к роз'яснив пленум всу в постанові №5 від 16 квітня 2004 року «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх», вік неповнолітнього підсудного встановлюється за документами, в яких вказана дата його народження, - за паспортом чи свідоцтвом про народження. у разі їх відсутності відповідні дані можна отримати із книги реєстрації актів громадянського стану. довідок органів внутрішніх справ за місцем реєстрації громадян, журналів обліку новонароджених. За відсутності даних документів і неможливості їх одержання вік неповнолітнього встановлюється судово-медичною експертизою.

відповідно до п.3 ч.2 ст. 52 кПК у випадках, коли підозрюваний, обвинувачений не може сам реалізувати своє право на захист через фізичні або психічні вади, з моменту встановлення цих вад, обов'язково залучається захисник для допомоги такій особі повною мірою реалізувати надані їй права.

до таких осіб належать не лише німі, глухі, сліпі, це можуть бути також особи з іншими психічними (при цьому особа визнана

осудною) чи фізичними вадами.

володіння мовою, якою провадиться кримінальне провадження, є оціночним поняттям. тому це питання повинно вирішуватися слідчим, прокурором, слідчим суддею чи суддею у кожному конкретному випадку. За загальним правилом особа вважається такою, що не володіє мовою, якою здійснюється провадження, якщо вона не може добре розуміти цю мову та вільно розмовляти нею.

також обов'язковим є залучення захисника у кримінальне провадження щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності.

При здійсненні реабілітації щодо померлої особи участь захисника відповідно також є обов'язковою.

реабілітація – процес відновлення прав і свобод особи, що зазнала кримінального переслідування, але визнаної у встановленому законом порядку, невинною у вчиненні злочину.

Право на реабілітацію мають обвинувачений, щодо якого винесено виправдувальний вирок або щодо якого припинено кримінальне провадження з реабілітуючи підстав, підозрюваний, у відношенні якого кримінальне провадження закрито з реабілітуючи підстав, засуджений, у випадках повного або часткового скасування обвинувального вироку суду, що набрав законної сили і закриття кримінального провадження, особа, до якої були застосовані примусові заходи медичного характеру, у разі скасування необґрунтованої ухвали суду про застосування таких заходів.

Підставою для кримінального провадження щодо реабілітації померлої особи є подання до суду близькими родичами, в інтересах реабілітації померлої особи, належним чином завірених документів, які підтверджують факт смерті особи. Щодо якої подано заяву із метою реабілітації, та документ, що підтверджує ступінь родинних зв'язків заявника із померлою особою.

Підозрюваному, обвинуваченому має бути обов'язково роз'яснено, з якого саме моменту він набуває право мати захисника відповідно до підстав, перерахованих у статті 52 кПк. якщо такі особи не запрошують захисника самостійно, то такі дії зобов'язаний вчинити слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд в порядку, передбаченому статтею 49 кПк України.

Здійснення захисту за призначенням у випадках, передбаче-

них чинним кримінальним процесуальним законодавством, відповідно до статті 50 Правил адвокатської етики. Є важливим професійним обов'язком адвоката, тому необґрунтована відмова від прийняття на себе захисту за цих умов є неприпустимою.